

Andrzej Buszko

**WPŁYW WARUNKÓW DZIAŁANIA GOSPODARCZEGO
NA UDZIAŁ MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW
ORAZ INWESTORÓW ZAGRANICZNYCH
W STRUKTURZE PKB NA PRZYKŁADZIE PAŃSTW
BAŁTYCKICH ORAZ BIAŁORUSI, UKRAINY I MOŁDAWII
W LATACH 2004-2006**

1. Wstęp

Postępująca globalizacja i zmiany geopolityczne mają wpływ na funkcjonowanie podmiotów gospodarczych. Zdecydowana większość państw świata dąży do wdrożenia zasad gospodarki rynkowej. Pomiedzy nimi występują jednak zasadnicze różnice. Sprowadzają się one m.in. do zakresu reform, ich tempa, skali, roli państwa, zachowania określonych warunków z poprzednich systemów gospodarczych, co skutkuje powstaniem odrębnych modeli transformacji [Wielgosz 2000]. Z drugiej jednak strony obserwuje się rozwój ugrupowań integracyjnych, co prowadzi do przyjmowania sprawdzonych w innych krajach rozwiązań. Pewną wspólną płaszczyzną dla zachodzących zmian jest zwrócenie uwagi na sektor prywatny (i tym samym dostrzeżenie jego znaczenia) oraz na inwestorów zagranicznych. Ci ostatni poszukują nie tylko dostępu do nowych rynków zbytu, ale także korzystnych warunków funkcjonowania, częstokroć lepszych (pod względem np. kosztów pracy, wysokości płaconych podatków, dostępu do surowców) aniżeli w swoich macierzystych krajach [Luc, Woodruff 2004]. Dlatego wiele państw stara się stworzyć odpowiednie warunki dla inwestorów zagranicznych, spodziewa się bowiem zwiększenia inwestycji (najczęściej w formie BIZ), które będą prowadziły do wdrożenia nowych technologii, podniesienia kwalifikacji zatrudnionych pracowników, zwiększenia konkurencyjności gospodarki [Hallward-Driemeier 2006]. Ponadto traktowanie globalizacji jako nieuchronnego procesu polegającego na łącze-

niu się gospodarek i przyjmowaniu tych samych standardów powoduje wdrażanie zbliżonych standardów. Sprzyja temu także dynamiczny rozwój technologii informatycznych oraz praktycznie nieograniczony dostęp do zasobów informacji [Scott, Astrahan 2006].

Kraje wchodzące w skład byłego ZSRR podjęły szereg odrębnych działań. Po odzyskaniu niepodległości część z nich przyłączyła się Unii Europejskiej, inne starają się wypracować własną drogę rozwoju lub pozostawać w ścisłych gospodarczych związkach z Rosją. Do pierwszej grupy państw należy zaliczyć Litwę, Łotwę i Estonię, drugą tworzą m.in. Ukraina, Kazachstan, Azerbejdżan, kraje Azji Środkowej, a trzecią: Mołdawia oraz Białoruś. Powyższy ogólny podział nie oznacza ograniczenia lub zwieszenia współpracy z Rosją. Zdecydowana większość tych państw bazuje na rosyjskich surowcach energetycznych lub przez terytorium Rosji eksportuje swoje towary, wykorzystując jej infrastrukturę przesyłową.

Celem niniejszego opracowania jest porównanie warunków działania gospodarczego z punktu widzenia prywatnego przedsiębiorcy na Litwie, na Łotwie i w Estonii z warunkami działania na Białorusi, na Ukrainie oraz w Mołdawii. Stosownie do wstępnych rozważań przyjęto hipotezę o następującej treści. Warunki działania gospodarczego w pierwszej grupie państw są dla zagranicznych inwestorów oraz małych i średnich przedsiębiorstw korzystniejsze aniżeli w drugiej grupie. Korzystniejsze warunki powodują zwiększenie udziału zagranicznych inwestorów oraz małych i średnich przedsiębiorstw w strukturze PKB.

Czynnikami determinującym powyższą hipotezę było wstąpienie Litwy, Łotwy i Estonii do Unii Europejskiej i konieczność wprowadzenia standardów funkcjonowania podmiotów gospodarczych zbliżonych do obowiązujących w pozostałych państwach członkowskich. Do oceny warunków działania przyjęto następujące parametry:

- rozpoczęcie działalności gospodarczej (uwzględniono liczbę formalności, czas niezbędny do rejestracji podmiotu, koszt liczony jako procent dochodu, minimalny kapitał niezbędny do założenia spółki z o.o. liczony także jako procent dochodu),
- tryb uzyskiwania pozwoleń budowlanych (liczbę formalności, czas, procentowy koszt od dochodu),
- zatrudnienie pracowników (wzięto pod uwagę wskaźniki elastyczności: zatrudnienia, czasu pracy, zwalniania oraz prawa pracy, a także koszt zatrudniania rozumiany jako procent poborów, koszt zwalniania, konieczność wypłaty utraconych poborów),
- rejestrację nieruchomości (wyliczono w oparciu o liczbę formalności, czas i koszt jako procent wartości nieruchomości),
- uzyskiwanie kredytu (wskaźnik ochrony inwestora, wskaźnik informacji kredytowej, pokrycie rynku przez rejestry publiczne, pokrycie rynku przez rejestry prywatne),

- ochronę inwestorów (wskaźniki zakresu jawności, zakresu odpowiedzialności dyrektorów, łatwości roszczenia udziałowców oraz siły ochrony inwestora),
- płacenie podatków (liczba podatków, czas, wysokość jako procent zysków),
- wymianę międzynarodową (liczba dokumentów eksportowych, liczba dokumentów importowych),
- dochodzenie należności (liczba formalności, czas, koszt jako procent roszczenia),
- likwidację przedsiębiorstwa (czas w latach, koszt jako procent posiadanego majątku, stopa odzyskania należności w centach za dolara).

Zainteresowanie powyższym tematem wynika z bliskiego sąsiedztwa państw poddanych analizie z Polską i z coraz większej gospodarczej współpracy pomiędzy nimi a naszym krajem. Polscy przedsiębiorcy coraz więcej inwestują w krajach byłego Związku Radzieckiego i powinni dysponować stosowną wiedzą. Dlatego celem niniejszego artykułu jest przybliżenie krajowym przedsiębiorcom informacji na temat warunków działania podmiotów prywatnych w wymienionych państwach.

W pracy oparto się na publikacjach Banku Światowego, w tym przede wszystkim na opracowaniu *Doing Business 2007*, która jest wspólną publikacją Banku Światowego, Międzynarodowej Korporacji Finansowej, NBP, Fundacji Ius et Lex oraz Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową. Posłużono się miernikami stosowanymi przez Bank Światowy. Publikacja *Doing Business* jest opracowaniem sukcesywnie wydawanym przez World Bank, przedstawiającym warunki działania w zdecydowanej większości państw. Analizie poddano lata 2004-2006.

2. Uzasadnienie wyboru mierników i przedstawienie metody ich wyliczenia

Pierwszym miernikiem oceny jest rozpoczęcie działalności gospodarczej w trybie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Forma ta jest najbardziej rozpowszechniona, zarówno wśród lokalnych, jak i wśród zagranicznych przedsiębiorców. Zwrócono uwagę na podstawowe formalności związane z rejestracją spółki. Z tego względu uwzględniono liczbę formalności, czas, koszt liczony jako procent dochodu mieszkańca i podobnie wyliczono minimalne wymogi kapitałowe. Posłużenie się kosztem w oparciu o dochód mieszkańca daje możliwość porównania warunków rozpoczęcia działalności w różnych państwach. Założenie przedsiębiorstwa nie może okazać się swoistą pułapką. Dlatego należy uwzględnić tryb likwidacji spółki. Powinien on być również relatywnie prosty i zapewniać wysoki stopień odzyskania należności. Związku z powyższym uwzględniono czas potrzebny do likwidacji, koszt jako procent posiadanego majątku oraz stopę odzyskania należności w centach za dolara. Przyszli przedsiębiorcy powinni uwzględnić warunki uzyskania pozwolenia na budowę i rejestrację nieruchomości. Zdecydowana bowiem większość z nich prędzej czy później stanie przed koniecznością wybudowania nowego lub modernizacji istniejącego obiektu i przejęcia go na własność. Tym należy tłumaczyć konieczność uwzględnienia liczby formalności, czasu ich trwania

oraz kosztów. Bardzo ważnym parametrem oceny są warunki zatrudniania pracowników. Wskaźnik swobody zatrudnienia ma następujące części składowe: ograniczenie stosowania umów na czas określony, maksymalny okres, na jaki można zawrzeć taką umowę i stosunek ustawowej płacy minimalnej do średniej wartości dodanej przypadającej na pracownika. Jeżeli umowy na czas określony mogą być stosowane wyłącznie do zadań trwających przez określony czas, kraj otrzymuje 1 punkt, w przypadku wszystkich zadań – zero punktów. Jeżeli maksymalny okres trwania umowy na czas określony nie przekracza trzech lat, kraj otrzymuje 1 punkt, jeśli wynosi on od trzech do pięciu lat – 0,5 punktu, jeśli więcej niż pięć lat – zero punktów. Jeżeli stosunek płacy minimalnej do średniej wartości dodanej do pracownika jest wyższy niż 0,75, wówczas otrzymuje 1 punkt, przedziałowi 0,5-0,75 odpowiada 0,67 punktu, przedziałowi 0,25-0,5 – 0,33 punktu, a wartościom poniżej 0,25 – zero punktów. Wskaźnik elastyczności czasu pracy obejmuje pięć elementów: ograniczenia dotyczące pracy w nocy, ograniczenia dotyczące pracy w weekendy, możliwości przedłużenia tygodnia pracy do 5,5 dnia, wydłużenia dnia pracy do 12 godzin przez dwa miesiące w roku, długość płatnego urlopu. Za każdą odpowiedź pozytywną kraj otrzymywał zero, za negatywną – 1 punkt. Wskaźnik swobody zwalniania pracowników wyliczono w oparciu o osiem elementów: nieprzydatność jest podstawą zwolnienia pracownika, w razie zwolnienia pracownika istnieje konieczność powiadomienia osób trzecich, w razie zwolnień grupowych (powyżej 20 zatrudnionych) występuje obowiązek uzyskania zgody osób trzecich, wymóg prawny dotyczący przeszkolenia nowo zatrudnianych, występowanie zasad dotyczących kolejności zwolnień i kolejności powtórnego zatrudnienia. Odpowiedzi twierdzące na pytanie powodowały przyznanie od 2 do 10 punktów. Uzyskane wyniki przeskalowano do 100 punktów. Im mniejsza wartość, tym bardziej elastyczne okazują się regulacje [*Doing Business...* 2006].

Pozapłacowe koszty pracy obejmują wszystkie opłaty, jakie ponosi przedsiębiorca w związku z zatrudnieniem pracownika. Zostały wyliczone jako procent płaconej pensji. Przykładowymi kosztami mogą być zasiłki chorobowe, urlopy macierzyńskie, dodatki mieszkaniowe czy składki na ubezpieczenie społeczne. Wskaźnik ochrony inwestorów jest średnią trzech wskaźników: jawności, odpowiedzialności członków zarządu oraz swobody wytaczania powództwa przez udziałowców. Wskaźnik jawności obejmuje pięć elementów, które określają możliwość wyrażenia zgody na prawomocną transakcję. Uwzględnia udział organów spółki do przeniesienia stosownych uprawnień. Wskaźnik zawiera się w przedziale 0-10, a im wyższa wartość, tym większa jawność. Wskaźnik zakresu odpowiedzialności określa odpowiedzialność członków zarządu za podejmowane decyzje. Przyjmuje on wartości w przedziale 0-10. Wyższa jego wartość dowodzi wyższej odpowiedzialności zarządu, a dla udziałowców – możliwość dochodzenia ewentualnych swoich roszczeń na drodze prawnej. Wskaźnik swobody wytaczania powództwa przez udziałowców obejmuje elementy stanowiące odpowiedź na następujące pytania:

- jakie dokumenty powód może uzyskać w trakcie procesu,
- czy powód może zadawać pytania w czasie procesu,
- czy zadawanie pytań musi być poprzedzone zgodą sądu,
- czy zakres dowodów w sprawach cywilnych jest węższy niż w sprawach karnych,
- jaki udział w spółce powinni posiadać jej udziałowcy.

Wskaźnik także zamyka się w przedziale 0-10 i im jest większy, tym wyższa okazuje się swoboda wytaczania powództwa przez udziałowców [*Doing Business...* 2006].

Wskaźnik zakresu uprawnień odzwierciedla stopień, w jakim przepisy dotyczące zabezpieczeń kredytowych i upadłości chronią prawa kredytobiorców i kredytodawców oraz ułatwiają udzielenie kredytów. Obejmują one siedem elementów odnoszących się do przepisów zabezpieczeń kredytowych i trzy – do prawa upadłościowego. Za każdą z następujących cech przyznano 1 punkt:

- w umowach o zabezpieczenie kredytu nie jest wymagany szczegółowy, lecz ogólny stan aktywów,
- każda osoba prawna lub fizyczna może udzielić zabezpieczenia na majątku lub przyjmować takie zabezpieczenie,
- ujednolicony rejestr kredytobiorców obejmuje także zabezpieczenia na aktywach ruchomych,
- zabezpieczeni wierzyciele mają pierwszeństwo poza procedurą upadłościową,
- zabezpieczeni wierzyciele spłacani są jako pierwsi,
- zabezpieczeni wierzyciele mogą zająć aktywa, gdy dłużnik przechodzi reorganizację,
- w przypadku reorganizacji spółką kieruje syndyk,
- strony mogą uzgodnić w umowie sposoby egzekucji,
- wierzyciele mogą w drodze pozasądowej przejąć przedmiot zabezpieczenia,
- wierzyciele mogą sprzedać przedmiot zabezpieczenia.

Tym samym wartość wskaźnika wynosi od 0 do 10. Wyższe wartości oznaczają, że krajowe przepisy odnoszące się do zabezpieczenia kredytu i upadłości zapewniają większy zakres uprawnień [*Doing Business...* 2006].

3. Prezentacja i omówienie wyników

Zgodnie z przyjętą metodologią, w tab. 1. przedstawiono warunki rozpoczęcia działalności gospodarczej w analizowanych grupach państw.

Najkorzystniejsze warunki rozpoczęcia działalności gospodarczej występują w grupie państw bałtyckich. Liczba formalności niezbędnych do zarejestrowania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na Litwie wynosi 7, w Estonii 6, na Łotwie najmniej – tylko 5. W drugiej grupie państw liczba formalności jest praktycznie dwukrotnie większa i wynosi na Ukrainie i w Mołdawii 10, a na Białorusi aż 16.

Tabela 1. Warunki rozpoczęcia działalności gospodarczej w grupach: Litwia, Estonia, Łotwa oraz Białoruś, Mołdawia, Ukraina, w latach 2004-2006

Wymagania	Litwia	Estonia	Łotwa	Białoruś	Mołdawia	Ukraina
Liczba formalności	7	6	5	16	10	10
Czas rejestracji spółki w dniach	26	35	16	69	30	33
Koszt (procent dochodu)	2,8	5,1	3,5	26,1	13,3	9,2
Minimalny kapitał	48,8	34,3	26,1	36,4	18,8	198,8
Wskaźnik elastyczności zatrudnienia (0-100)	33	33	67	22	33	44
Wskaźnik elastyczności czasu pracy (0-100)	80	80	40	40	60	40
Wskaźnik elastyczności prawa pracy (0-100)	48	58	59	40	54	55
Koszt zatrudnienia	31	34	24	39	29	39
Liczba formalności przy rejestracji obiektu	3	3	8	7	6	10
Koszt rejestracji	0,7	0,7	2	0,1	1,5	3,4
Czas rejestracji (dni)	3	51	54	231	48	90

Źródło: opracowanie na podstawie [Doing Business... 2006].

Czas rejestracji spółki najkrótszy jest na Łotwie i wynosi 16 dni, na Litwie – 26 dni, w Estonii – 35 dni. W drugiej grupie: w Mołdawii – 30 dni, na Ukrainie – 33 dni; najdłużej rejestruje się spółkę na Białorusi – aż 69 dni.

Koszty założenia spółki z ograniczoną odpowiedzialnością okazały się najniższe w krajach bałtyckich: wahały się w przedziale 2,8-5,1% dochodu na głowę mieszkańca danego państwa. Natomiast na Ukrainie koszty wynoszą 9,2% dochodu *per capita*, w Mołdawii – 13,3%, a na Białorusi – 26,1%. Na Ukrainie wymagano największego minimalnego kapitału niezbędnego do założenia spółki, była to równowartość 198,8% dochodu *per capita*. Najniższy wymóg obowiązywał w Mołdawii i stanowił kwotę odpowiadającą 18,8% dochodu *per capita*. Relatywnie wysoki wymóg minimalnego kapitału obowiązywał na Litwie i wyniósł on 48,8% dochodu *per capita*. Na Łotwie, w Estonii i na Białorusi wymogi były do siebie zbliżone i zamykały się w przedziale 26,1-34,6% dochodu *per capita*.

Pewnym zaskoczeniem jest wysoka elastyczność współczynnika zatrudnienia na Białorusi (22 punkty). Wysoką elastyczność, na poziomie 33 punktów, odnotowano w Estonii, na Litwie i w Mołdawii. Natomiast na Ukrainie współczynnik wyniósł 44 punkty, a najmniej elastyczny okazał się rynek zatrudnienia na Łotwie (67 punktów).

Wskaźnik elastyczności czasu okazał się stosunkowo niski: najbardziej elastyczny na Łotwie, Białorusi i Ukrainie, gdzie wyniósł 40 punktów, w Mołdawii – 60 punktów, natomiast w Estonii i na Litwie – 80 punktów.

Najniższa wartość wskaźnika elastyczności prawa pracy wystąpiła na Białorusi, gdzie osiągnęła ona 40 punktów. Za elastyczne prawo pracy należy uznać to, które obowiązywało na Litwie, gdzie współczynnik wyniósł 48 punktów. W pozostałych krajach współczynnik zamknął się w przedziale 54-59 punktów.

Najniższe koszty zatrudnienia posiada Łotwa – 24% miesięcznych poborów pracownika. Na zbliżonym poziomie okazały się koszty w Mołdawii – 29% poborów. Natomiast wśród innych analizowanych krajów koszty oscylowały w granicach 31-39% poborów pracownika.

Zdecydowanie korzystne warunki dotyczące rejestracji obiektu wprowadziły kraje bałtyckie. Liczba formalności na Litwie i w Estonii wynosi 3. Na Łotwie jest większa i wynosi 8. Na Ukrainie wymaga się 8 formalności, w Mołdawii – 6, a na Białorusi – 7.

Najniższe koszty rejestracji zapewnia Białoruś – 0,1% wartości obiektu, następnie Litwa i Estonia – 0,7% wartości obiektu, 1,5% – Mołdawia, Łotwa – 2%, a największe koszty ponosi potencjalny właściciel na Ukrainie – 3,5% wartości obiektu. Rejestracja trwa najkrócej na Litwie – tylko 3 dni, w Mołdawii – 48 dni, Estonii i na Łotwie odpowiednio 51 i 54 dni, a najdłużej na Białorusi – aż 231 dni.

Znaczne zróżnicowanie warunków występuje także podczas prowadzenia działalności (tab. 2).

Liczba płaconych podatków, czas poświęcony na ich opłatę oraz wysokość obciążeń podatkowych (liczona jako procent zysku brutto) zdecydowanie wyróżniają kraje bałtyckie. Na Łotwie jest 8 podatków, na Litwie – 13, a w Estonii – 11. Na Białorusi przedsiębiorca musi uiszczać aż 125 podatków, co zajmuje mu 1188 godzin w roku. Na Ukrainie także jest wysoka liczba podatków – 98 (czas poświęcany na opłaty – 2185 godzin). Najmniej czasu przedsiębiorca poświęca w Estonii – tylko 104 godziny, na Litwie – 162 godziny, a na Łotwie – 320 godzin.

Najwyższe podatki są płacone na Białorusi – 186,1% zysku brutto, a najmniejsze na Łotwie – 42,6% zysku brutto. W pozostałych krajach wysokość obciążeń podatkowych jest do siebie zbliżona i zamyka się w przedziale 48,4-60,3% zysku brutto.

Najwyższy poziom ochrony inwestora ma miejsce na Łotwie i na Ukrainie, gdzie wynosi 8 punktów, w Mołdawii – 6, w Estonii i na Litwie – 4 punkty. Najniższy wskaźnik ochrony inwestora występuje na Białorusi – 2 punkty.

Tabela 2. Warunki prowadzenia działalności gospodarczej w grupach: Litwa, Estonia, Łotwa oraz Białoruś, Mołdawia, Ukraina, w latach 2004-2006

Wymagania	Litwa	Estonia	Łotwa	Białoruś	Mołdawia	Ukraina
Liczba płaconych podatków	13	11	8	125	44	98
Czas opłat (godziny w roku)	162	104	320	1188	250	2185
Wysokość podatku (procent zysku brutto)	48,4	50,2	42,6	186,1	48,8	60,3
Wskaźnik poziomu ochrony inwestora	4	4	8	2	6	8
Wskaźnik informacji kredytowej	6	5	4	3	0	0
Pokrycie rynku przez rejestr publiczny	4,2	0,0	1,9	0,0	0,0	0,0
Pokrycie rynku przez rejestr prywatny	7,2	18,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Wskaźnik zakresu jawności	6	8	5	1	7	1
Wskaźnik zakresu odpowiedzialności	4	4	4	3	1	3
Wskaźnik roszczenia	6	6	8	7	6	7
Liczba dokumentów eksportowych	5	5	6	7	7	6
Liczba dokumentów importowych	12	6	5	7	7	10

Źródło: opracowanie na podstawie [Doing Business... 2006].

Kraje bałtyckie zdecydowanie przodują w zakresie informacji kredytowej oraz pokrycia kredytobiorców przez rejestry publiczne lub prywatne. Wskaźnik informacji kredytowej waha się w tych krajach w granicach 4-6 punktów, natomiast wskaźnik pokrycia kredytobiorców wynosi 1,9-18,2%. Na Ukrainie i na Białorusi wskaźnik informacji kredytowej jest zerowy i nie ma pokrycia kredytobiorców przez stosowne rejestry. W Mołdawii wskaźnik informacji kredytowej jest niski (3 punkty), ale także nie ma ujęcia kredytobiorców w odpowiednie rejestry.

Najwyższy wskaźnik jawności występuje w Estonii i wynosi 8 punktów, na Litwie – 6, na Łotwie – 5 punktów. Na Ukrainie i na Białorusi wskaźnik wynosi tylko 1 punkt, a w Mołdawii – 7 punktów. Wskaźnik zakresu odpowiedzialności jest identyczny w krajach bałtyckich, przyjął on wartość 4 punkty. Na Ukrainie i w Białorusi wynosi 3 punkty, najniższą wartość osiąga on w Mołdawii (1 punkt).

Zbliżone wyniki osiągnięto w zakresie pokrycia roszczeń. We wszystkich krajach przyjmuje on relatywnie wysoką wartość – w przedziale 6-8 punktów. Najmniej dokumentów potrzebnych przy realizacji obrotów w handlu zagranicznym wymagane jest na Łotwie (6) i w Estonii (5). Na Litwie wymaga się 5 dokumentów eksportowych i 12 importowych. Na Białorusi i w Mołdawii występuje identyczna liczba dokumentów (zarówno w eksporcie, jak i imporcie) – 7. Najwięcej dokumentów wymagają władze celne Ukrainy, przy eksporcie 6 dokumentów, a w imporcie 12.

Warunki zakończenia działalności gospodarczej także różnicują analizowane grupy państw. Każdy z inwestorów powinien mieć swobodę i odpowiednie ułatwienia w zakresie zakończenia lub zawieszenia prowadzenia biznesu. Nie wszystkie okoliczności przedsiębiorca jest w stanie określić we wstępnym etapie analiz. Sytuacja w trakcie prowadzenia działalności może się diametralnie zmienić (zwłaszcza, że te kraje przechodzą transformację gospodarczą) i przedsiębiorstwo nie może się stać pułapką, w której właściciele ponoszą jedynie straty. Z tego względu w tab. 3 zaprezentowano warunki zakończenia działalności gospodarczej w krajach bałtyckich oraz na Białorusi, w Mołdawii i na Ukrainie.

Tabela 3. Warunki zakończenia działalności gospodarczej na Litwie, w Estonii, na Łotwie, na Białorusi, w Mołdawii oraz na Ukrainie w latach 2004-2006

Wymagania	Litwa	Estonia	Łotwa	Białoruś	Mołdawia	Ukraina
Liczba formalności przy dochodzeniu należności	24	25	21	28	37	28
Czas dochodzenia (w dniach)	166	275	240	225	310	183
Koszty dochodzenia (procent roszczenia)	8,6	11,5	11,8	21,1	16,2	16
Okres likwidacji (w latach)	1,7	3	3	5,8	2,8	2,9
Koszty likwidacji (procent majątku)	7	9	13	22	9	42
Stopa odzyskania należności (w centach za dolara)	50,5	39,9	34,8	25,7	29,4	8,7

Źródło: opracowanie na podstawie [Doing Business... 2006].

W krajach bałtyckich występuje stosunkowo mała liczba formalności przy dochodzeniu należności: waha się w przedziale 21-25. Na Ukrainie i na Białorusi liczba formalności wynosi 28, a w Mołdawii – 37. Czas dochodzenia (rozumiany jako długość standardowego postępowania sądowego) najdłuższy jest w Mołdawii i wynosi 310 dni, najkrótszy okres dochodzenia ma miejsce na Litwie – 166 dni, na

Ukrainie – 183 dni, na Łotwie – 240 dni, a w Estonii – 275 dni. Koszty dochodzenia najniższe okazują się na Litwie i wynoszą 8,6% roszczenia, w Estonii i na Łotwie są do siebie zbliżone i wynoszą odpowiednio 11,5 i 11,8% roszczenia. Najwyższe koszty występują na Białorusi – 21,1% roszczenia. Na Ukrainie i w Mołdawii koszty te są do siebie zbliżone: 16 i 16,2% roszczenia. Na Białorusi ma miejsce najdłuższy okres likwidacji przedsiębiorstwa, wynosi on 5,8 roku, następnie w Estonii i Łotwie – 3 lata, nieznacznie mniej na Ukrainie – 2,9 roku, w Mołdawii 2,9 roku. Najkrótszy okres gwarantuje Litwa – 1,7 roku. Kraj ten zapewnia także najniższe koszty likwidacji przedsiębiorstwa, tylko 7% majątku. Najwyższe koszty występują na Ukrainie, aż 42% majątku. W Estonii i Mołdawii koszty są identyczne i wynoszą 9% majątku, na Białorusi – 22%, a na Łotwie 13% majątku. Najwyższą stopę odzyskania należności zapewnia Litwa – 50,5 centa za dolara. Relatywnie wysokie należności gwarantują Estonia i Łotwa – odpowiednio 39,9 centa za dolara, 34,8 centa za dolara. Najniższa stopa odzyskania należności występuje na Ukrainie – tylko 8,7 centa za dolara. W Mołdawii i na Białorusi stopy odzyskania są do siebie zbliżone i wynoszą odpowiednio 29,4 i 25,7 centa za dolara.

4. Udział inwestorów zagranicznych oraz małych i średnich przedsiębiorstw w strukturze PKB

Z analizy wszystkich warunków działania gospodarczego wynika, że najkorzystniejsza sytuacja występuje w państwach bałtyckich. Jednak pod pewnymi względami warunki w Mołdawii, na Białorusi czy też na Ukrainie były zbliżone do tych, które istniały w państwach bałtyckich. Dotyczy to np. czasu dochodzenia roszczeń, wskaźnika ochrony inwestora, wskaźnika elastyczności zatrudnienia. Były to jedynie selektywne zakresy, które kompleksowo nie sprzyjały działalności gospodarczej. Biorąc pod uwagę udział inwestorów zagranicznych oraz małych i średnich przedsiębiorstw, to jest on w strukturze PKB zdecydowanie większy w krajach bałtyckich niż w pozostałej grupie państw. Różnice przedstawia tab. 4.

Tabela 4. Udział inwestorów zagranicznych oraz małych i średnich przedsiębiorstw w strukturze PKB (%) na Litwie, w Estonii, na Łotwie, na Białorusi, w Mołdawii oraz na Ukrainie w latach 2004-2006

Kraj/lata	2004	2005	2006
Litwa	55	56	58
Estonia	53	54	59
Łotwa	55	56	57
Białoruś	26	26	27
Mołdawia	38	38	38
Ukraina	27	28	27

Źródło: opracowanie na podstawie <http://reuters.com>, 12.01.2007 r.

W krajach bałtyckich inwestorzy zagraniczni oraz małe i średnie przedsiębiorstwa mają decydujący wpływ na wielkość PKB. Ich udział jest prawie dwukrotnie większy niż na Ukrainie, Białorusi i w Mołdawii. Co więcej, w krajach bałtyckich obserwuje się nieznaczne, ale systematyczne zwiększenie znaczenia inwestorów zagranicznych i sektora MŚP. Na Ukrainie, Białorusi i w Mołdawii udział powyższych grup w strukturze PKB pozostaje niezmienny. W 2004 r. udział inwestorów zagranicznych i MŚP w strukturze PKB wyniósł 27%, w 2004 r. – 28%, a w 2005 r. obniżył się do 27%. W Mołdawii przez cały okres udział ten się nie zmienił i wyniósł 38% PKB. Na Białorusi w pierwszych dwóch latach udział MŚP i inwestorów zagranicznych wyniósł 26%, a w 2007 r. zwiększył się do 27%. W 2004 r. na Litwie udział MŚP oraz inwestorów zagranicznych wyniósł 55% (taki sam wynik był na Łotwie), a w 2006 r. wyniósł on 58%, a na Łotwie odpowiednio 57%. Największe zwiększenie udziału odnotowano w Estonii. W 2004 r. inwestorzy zagraniczni i sektor MŚP wytworzył 53, a w 2006 r. – 59% PKB.

Warunki działania podmiotów gospodarczych oraz struktura PKB sprzyjały wielkości PKB *per capita* w omawianych krajach. Poziom PKB *per capita* przedstawia tab. 5.

Tabela 5. Wartość PKB *per capita* na Litwie, w Estonii, na Łotwie, na Białorusi, w Mołdawii oraz na Ukrainie w latach 2004-2006 (w dolarach)

Kraj/lata	2004	2005	2006
Litwa	6800	6990	7050
Estonia	8400	8600	9100
Łotwa	5300	6500	6760
Białoruś	2450	2500	2760
Mołdawia	860	870	880
Ukraina	1540	1550	1560

Źródło: opracowanie na podstawie <http://reuters.com> 12.01.2007 r.

W całym okresie badawczym w krajach bałtyckich wartość PKB *per capita* jest wyraźnie wyższa niż w drugiej grupie państw. Najwyższy poziom PKB *per capita* w 2006 r. wystąpił w Estonii (9100 dolarów), następnie Litwie (7050 dolarów). Na Łotwie osiągnął wartość 6760 dolarów. Najniższy poziom PKB *per capita* odnotowano w Mołdawii, zaledwie 880 dolarów, na Ukrainie 1560 dolarów, a na Białorusi 2760 dolarów. We wszystkich krajach PKB *per capita* charakteryzował się tendencją zwyżkową. Jednak to w krajach bałtyckich miała miejsce większa dynamika zmian aniżeli na Ukrainie, na Białorusi i w Mołdawii.

5. Wnioski

Przeprowadzona analiza potwierdziła słuszność przyjętej hipotezy roboczej. W krajach bałtyckich występują korzystniejsze warunki działalności gospodarczej aniżeli na Ukrainie, na Białorusi i w Mołdawii. Warunki te powodują zmianę udziału małych i średnich przedsiębiorstw oraz inwestorów zagranicznych w strukturze PKB. Największy udział odnotowano w krajach bałtyckich, a najmniejszy w drugiej grupie państw. Bez wątplenia sprzyjało temu wstąpienie państw bałtyckich do Unii Europejskiej i konieczność stworzenia warunków działalności gospodarczej zbliżonych do tych, jakie występują w pozostałych krajach Unii. Natomiast na Ukrainie, na Białorusi i w Mołdawii warunki są mniej korzystne. Z tego wynika, że kraje te powinny wdrożyć reformy w szerszym niż do tej pory zakresie, co sprzyjałoby działalności gospodarczej. Reformy należy traktować w sposób kompleksowy. Powinny one obejmować warunki założenia przedsiębiorstwa, jego prowadzenia oraz warunki likwidacji.

Jednocześnie przeprowadzona analiza otworzyła kolejny obszar badań. Dotyczy on jakości stworzonych warunków. Trudno bowiem dosłownie porównywać warunki bez uwzględnienia poziomu korupcji, sprzeczności w obowiązujących aktach prawnych czy różnic w interpretacji tych samych przepisów przez poszczególne sądy cywilne danego kraju. Takie przypadki okazały się bardzo częste na Ukrainie i na Białorusi [*Anticorruption in...*2006].

Ponadto kraje bałtyckie wyróżnia lepsza infrastruktura (komunikacyjna, informatyczna), ale są one małe zarówno pod względem obszaru, jak i liczby mieszkańców. Z tego wynika, że odpowiednie warunki działalności gospodarczej mogą niwelować niekorzystną sytuację demograficzną i wielkość potencjalnego rynku.

Literatura

- Anticorruption in Transition 3. Who is succeeding and why?*, World Bank, Washington 2006.
- Doing Business 2007*, World Bank, Washington 2006.
- Hallward-Driemeier M., *The Impact of Improvements in the Investment Climate: Evidence from Panel Surveys in Bangladesh*, World Bank, Washington 2006.
- <http://reuters.com> 12.01.2007 r.
- Luc L., Woodruff Ch., *The Quality of the Legal System, Firm Ownership and Firm Size*, Policy Research Working Paper No. 3246, World Bank, Washington 2004.
- Scott J., Astrahan I., *Effective and Sustainable Regulatory Reforms. The Regulatory Guillotine in Three Transition and Developing Countries*, Jacobs and Associates, Washington 2006.
- Wielgosz E., *Rosja-Chiny. Dwa modele transformacji*, Adam Marszałek, Toruń 2000.

**THE INFLUENCE OF BUSINESS CONDITIONS ACTIVITY
ON THE SHARE OF MEDIUM AND SMALL SIZED COMPANIES
AND FOREIGN INVESTORS IN GDP IN BALTIC STATES
AND UKRAINE, BELARUS, MOLDOVA**

Summary

The aim of this study is to compare the business conditions activity in Baltic States and Ukraine, Moldova, Belarus. The comparison was executed on establishing, handling and closing down the ltd. company. The comparison showed that the better conditions were in Baltic States than in the second group of companies. These results influenced the level of GDP and the share of medium and small sized companies and foreign investors in GDP.

Andrzej Buszko – dr hab., profesor w Katedrze Makroekonomii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.